

PRAWNE UWARUNKOWANIA WŁĄCZENIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI RUCHOWYMI W PROCESY PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ W POLSCE

LEGAL CONDITIONS FOR THE INCLUSION OF PEOPLE WITH MOBILITY DISABILITIES IN SOCIAL PARTICIPATION PROCESSES IN POLAND

Dr Paweł Śwital

Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, Polska
e-mail: p.swital@uthrad.pl; <https://orcid.org/0000-0002-7404-5143>

Abstrakt

Tematyka partycypacji społecznej osób z niepełnosprawnościami jest zagadnieniem, które dotychczas nie doczekało się omówienia na gruncie nauk prawnych. Państwo powinno gwarantować możliwość współdecydowania w sprawach publicznych obywatelom, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Dostrzegalne są działania legislacyjne gwarantujące możliwość udziału obywateli w życiu publicznym oraz zwiększające uprawnienia obywateli w zakresie prawnych form partycypacji społecznej. Działania gwarantujące prawa osób z niepełnosprawnościami zostały także unormowane na gruncie Ustawy o *zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*. Należy jednoznacznie podkreślić, że niepełnosprawność nie jest przeszkodą do włączenia się osób z niepełnosprawnościami w realizowanie zadań wspólnoty samorządowej oraz współdecydowanie w zakresie wykonywania zadań przez administrację publiczną. Konieczne jest jednak zagwarantowanie odpowiednich warunków do włączenia osób niepełnosprawnych. Celem artykułu jest ukazanie zadań i obowiązków administracji w zakresie zagwarantowania na gruncie przepisów prawnych wymagań dotyczących włączenia osób z niepełnosprawnościami. W pracy dokonana zostanie analiza przepisów prawnych dotyczących inkluzji społecznej oraz obowiązków nałożonych na podmioty publiczne w związku z zapewnieniem dostępności osobom z niepełnosprawnościami ruchowymi. W przekonaniu Autora pracy przyczynić się one mogą również do zagwarantowania osobom niepełnosprawnym prawa do współdecydowania

o sprawach publicznych oraz zwiększenia aktywności osób z niepełnosprawnościami w wykonywaniu zadań publicznych.

Słowa kluczowe: partycypacja społeczna, niepełnosprawność, inkluzja, partycypacja elektroniczna, wykluczenie społeczne

Abstract

The subject of social participation of people with disabilities is an issue that has not yet been discussed in the legal sciences. The state should guarantee the possibility of co-deciding in public matters to citizens, including persons with disabilities. Legislative actions guaranteeing the possibility of citizens' participation in public life and increasing the rights of citizens in the field of legal forms of social participation are noticeable. Activities guaranteeing the rights of people with disabilities have also been regulated under the Act on ensuring accessibility for people with special needs. It should be clearly emphasized that disability is not an obstacle to joining the life of the self-government community or co-deciding in the performance of tasks by public administration. However, it is necessary to guarantee appropriate conditions for the inclusion of people with disabilities. The aim of the article is to show the tasks and responsibilities of the administration in the field of guaranteeing, on the basis of legal provisions, the requirements for the inclusion of people with disabilities. The work will analyze the legal provisions on social inclusion and the obligations imposed on public entities in connection with ensuring accessibility for people with physical disabilities. In the opinion of the author of the work, they can also contribute to guaranteeing people with disabilities co-deciding on public matters and increasing the activity of people with disabilities in the performance of public tasks.

Keywords: social participation, disability, inclusion, electronic participation, social exclusion

Wstęp

Partycypacja społeczna oznacza włączenie, udział, uczestnictwo obywateli w procesy decyzyjne. Wiąże się ona z możliwością współdecydowania obywateli w sprawach dla nich najważniejszych. Obserwowane jest wzmacnianie udziału obywateli w życiu publicznym. Działania legislacyjne¹

---

¹ Przejawem takiego działania jest m.in. Ustawa z dnia 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych, Dz. U. poz. 130 z późn. zm.

wprowadzają do przepisów ustaw ustrojowych² obligatoryjne gwarancje współdecydowania. Są nimi m.in. konsultacje społeczne, budżet obywatelski, inicjatywa uchwałodawcza. Podejście to gwarantuje możliwość zgłaszania postulatów, udział w konsultacjach, czy też wpływ na tworzenie przepisów prawnych. Podmiotami biorącymi udział w realizowaniu zadań, a także określaniu sposobu ich realizacji są również osoby z niepełnosprawnościami. Mają one bowiem realny wpływ na kształtowanie wykonywania zadań przez organy administracji publicznej. Działania państwa powinny być nakierowane na zagwarantowanie udziału osób z niepełnosprawnościami w prawne formy partycypacji. Jest to możliwe poprzez prawidłowe realizowanie udogodnień przewidywanych na gruncie przepisów prawa. Kluczowa z tego punktu widzenia staje się ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. *o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*³. Określa ona środki służące zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz obowiązki podmiotów publicznych w tym zakresie. Warto zwrócić uwagę, że wprowadzone ustawą zasady, jak i obowiązki podmiotów publicznych przyczyniają się do zwiększenia dostępności osób niepełnosprawnych.

Dokonując rozważań na wstępie poczynić trzeba uwagę terminologiczną dotyczącą zdefiniowania niepełnosprawności. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. *o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*⁴ definiuje niepełnosprawność jako trwałą albo okresową niezdolność wypełniania poszczególnych ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, wywołującą niezdolność do pracy. Definicja ta odnosi się do zatrudniania osób niepełnosprawnych, ale wskazuje ważny element, jakim jest również wypełnianie ról społecznych. W tym zakresie rozważać należy prawa przysługujące członkom wspólnot samorządowych w obszarze współdecydowania o sprawach lokalnych i regionalnych. Szczególnie podkreślić należy obowiązki administracji w zakresie zapewnienia dostępności. Do osób niepełnosprawnych zalicza się te osoby, które mają długotrwale naruszoną sprawność fizyczną, psychiczną,

---

² Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym*, Dz. U. z 2022 r. poz. 559; Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie powiatowym*, Dz. U. z 2022 r. poz. 1526 z późn. zm.; Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. *o samorządzie województwa*, Dz. U. z 2022 r. poz. 2094 z późn. zm.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 2240 z późn. zm. [dalej: u.d.o.s.p.].

⁴ Dz. U. z 2023 r. poz. 100.

intelektualną lub w zakresie zmysłów, co może, w oddziaływaniu z różnymi barierami, utrudniać im pełny i skuteczny udział w życiu społecznym na zasadzie równości z innymi osobami⁵. Pod tym pojęciem rozumie się każdą utratę sprawności lub nieprawidłowość w budowie czy funkcjonowaniu organizmu pod względem psychologicznym, psychicznym lub anatomicznym w wyniku określonej wady wrodzonej, choroby lub urazu. Niepełnosprawność prowadzi do ograniczenia w pełnieniu ról społecznych (ang. *handicap*), czyli mniej uprzywilejowanej lub mniej korzystnej sytuacji danej osoby wynikającej z niesprawności lub niepełnosprawności, która ogranicza lub uniemożliwia pełną realizację roli społecznej odpowiadającej jej wiekowi, płci oraz zgodnej z uwarunkowaniami społecznymi i kulturowymi [Klimczuk 2013, 186]. Szerzej definiuje się natomiast osoby z niepełnosprawnościami. Do kategorii tej zaliczyć możemy osoby starsze, osoby z tymczasowym ograniczeniem w przemieszczaniu wywołane np. złamaniem kończyny, osoby wykluczone ze względu na chorobę lub różnego rodzaju dysfunkcję. Szacuje się, że nawet 30% społeczeństwa może mieć trwałe lub czasowe ograniczenia w mobilności czy percepcji (np. ludzie poruszający się przy pomocy kul, lasek, balkoników, protez, wózków inwalidzkich), niesłyszący, niedowidzący, z trudnościami manualnymi i poznawczymi (np. po udarze, chorujący na Alzheimer), kobiety w ciąży, osoby z wózkiem dziecięcym, z ciężkim bagażem oraz słabsze fizycznie, mające trudności w poruszaniu się itp.⁶ Język aktów prawnych używa często określeń tych zamiennie. Dążyć należy do usystematyzowania pojęć i posługiwania się określeniem osoby z niepełnosprawnościami.

1. Od inkluzji społecznej w stronę partycypacji osób z niepełnosprawnościami

Pojęcie wykluczenia często jest odnoszone do obywatelskości (ang. *citizenship*) spostrzeganej jako pełne uczestnictwo w życiu społecznym w rozumieniu zakresu i kompetencji przypisanych do statusu. Ograniczenia

---

⁵ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz. U. z 2012 r. poz. 1169 z późn. zm. [dalej: *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych*], art. 1.

⁶ Program Dostępność Plus i Ustawa o zapewnianiu dostępności, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/program-dostepnosc-plus> [dostęp: 31.01.2022].

spowodowane wykluczeniem to ograniczenie w obywatelskości [Orłowska 2021, 135]. Niepełnosprawność jest zagadnieniem, które nabiera coraz większego znaczenia dla funkcjonowania współczesnych społeczeństw. Dzieje się tak dlatego, że udział osób niepełnosprawnych w populacji globalnej ciągle ulega zwiększeniu [Opozda-Suder i Wojciechowski 2016, 49]. Współczesny model administracji publicznej powinien stanowić odpowiedź na zachodzące zjawiska. Ze względu na rosnące oczekiwania społeczne, nowe potrzeby ludności, katalog zadań publicznych wykonywanych przez podmioty administracji publicznej nieustannie się rozrasta. Jest to źródłem licznych problemów i skłania naukę do refleksji nad kierunkami modernizacji administracji publicznej [Śwital 2019, 108]. Udział osób niepełnosprawnych w życiu publicznym napotyka bariery w zakresie ich włączenia w procesy partycypacji społecznej. Powodując wykluczenia związane z niepełnosprawnością ruchową, wzrokową czy też słuchową. Słusznie zauważa E. Björk, że ludzie dotknięci niepełnosprawnością chcą uczestniczyć w społeczeństwie, mieć dostęp do urzędów i usług, oczekują one także dobrej funkcjonalności przestrzeni, w której żyją [Björk 2012, 122]. Definiując inkluzję społeczną należy zwrócić uwagę, że jest ona pojęciem przeciwstawnym do wykluczenia społecznego. Analizując działania zmierzające w kierunku inkluzji, w tym edukacyjnej i społecznej, warto zauważyć nadal występujące zjawisko dyskryminacji, marginalizacji czy wykluczania osób z ograniczeniami sprawności [Barłóg 2017, 172]. Wykluczenie to spowodowane jest zapewnieniem odpowiednich warunków włączenia osób z niepełnosprawnościami do podejmowania rozstrzygnięć. Na poziomie normatywnym wskazuje się trzy przyczyny uzasadniające potrzebę uczestnictwa. Uczestnictwo ma bowiem być: wsparciem w edukacji obywatelskiej, poszerzać obszar rzeczywistej kontroli obywateli nad władzą, służyć pomocą w tworzeniu tożsamości społeczności lokalnej [Swianiewicz 2008, 83]. Realizacja tych przyczyn możliwa staje się dzięki instytucjom partycypacji społecznej. Wymaga to jednak stworzenia katalogu przesłanek gwarantujących włączenie obywateli niepełnosprawnych.

Rozważając włączenie obywateli, utożsamiając to pojęcie z powiązaniem z inkluzją społeczną, warto zwrócić uwagę na definicję partycypacji społecznej. Jak słusznie zauważa M. Małecka-Łyszczek, partycypacja jest pojęciem wielowymiarowym i swój właściwy kontekst znaczeniowy buduje w powiązaniu z konkretnym zjawiskiem, do którego ją odnosimy

[Małecka-Łyszczek 2014, 44]. J. Szlachetko, zauważa że w partycypacji społecznej chodzi o udział/uczestniczenie człowieka (mającego status administracyjnoprawny obywatela lub mieszkańca) w sprawowaniu administracji publicznej. Człowiek ten, ale także jego organizacja (np. organizacja pozarządowa, przedsiębiorstwo), może uczestniczyć w sprawowaniu administracji publicznej na różne sposoby, w tym partycypując w działalności organów administracyjnych [Szlachetko 2017, 46-49]. Tak rozumiana partycypacja społeczna łączy się z aktywnością obywatelską polegającą na wspólnej i świadomej artykulacji, realizacji i obronie interesów (potrzeb, aspiracji) jakiejś grupy społecznej przez jej członków [Gliński i Pańska 1997, 365-66]. Grupę tą stanowią mogą osoby niepełnosprawne. Mogą one aktywnie włączyć się w proces konsultacji społecznych, tworzyć rady i zespoły opiniodawcze i doradcze, uczestniczyć w zgłaszaniu projektów budżetu obywatelskiego (w tym dotyczących zadań na rzecz osób niepełnosprawnych), wpływać mogą one także na podejmowanie prawa miejscowego w formie inicjatywy uchwałodawczej. Aby tak się stało, administracja publiczna musi zapewnić otwarte warunki do współdecydowania. Można definiować je z punktu widzenia przeciwdziałania barierom komunikacyjnym, informacyjnym, czy też architektonicznym. Popierać należy działania, jak i metody gwarantujące zwiększenie aktywizacji społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Analizując to zagadnienie z punktu stwarzania podstaw, istotne znaczenie dla osób niepełnosprawnych mają przepisy prawa międzynarodowego, jak i krajowego. Zauważyć należy, że polityka Unii Europejskiej w zakresie spraw osób niepełnosprawnych skierowana jest w szczególności na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz integrację społeczną, głównie przez wejście na rynek pracy niepełnosprawnych jako osób marginalizowanych [Bogacz-Wojtanowska 2013, 21]. Kluczowym aktem prawnym w tym zakresie jest wspomniana już *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych*. W art. 3 wymienia ona m.in. zasady odnoszące się do udziału osób niepełnosprawnych w prawnych formach partycypacji: niedyskryminacja, pełny i skuteczny udział i włączenie w społeczeństwo, równość szans, dostępność. Zasady te gwarantują równość praw osób niepełnosprawnych. Powinny być również interpretowane jako zasady włączające do udziału w życiu społecznym. Ważny jest przede wszystkim skuteczny udział i włączenie w społeczeństwo, a także otwartość na potrzeby osób niepełnosprawnych. Zasady

te odnieść można do zapewnienia równych szans w aspekcie stworzenia warunków komunikacyjnych, technicznych, infrastrukturalnych dla osób niepełnosprawnych gwarantujących możliwość brania udziału w życiu publicznym. Strony *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych* podejmą również odpowiednie środki, aby osoby niepełnosprawne mogły korzystać z prawa do wolności wypowiedzania się i wyrażania opinii, w tym wolności poszukiwania, otrzymywania i rozpowszechniania informacji i poglądów, na zasadzie równości z innymi osobami i poprzez wszelkie formy komunikacji według ich wyboru. Zapewnienie dostępu do informacji jest podstawowym wymiarem demokracji i partycypacji obywateli. *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych* gwarantuje również udział w życiu politycznym i publicznym na zasadzie równości z innymi osobami, bezpośrednio lub za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli, włączając w to prawo i możliwość korzystania z czynnego i biernego prawa wyborczego.

W Polsce uchwalona została również *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*⁷. W obszarze partycypacji społecznej gwarantuje ona życie w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym w zakresie dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej oraz dostępu do informacji. Sejm przewidział szereg praw, które dotyczą również włączenia osób niepełnosprawnych, w tym dostępu do dóbr i usług umożliwiających pełne uczestnictwo w życiu społecznym, życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, swobodnego przemieszczania się i powszechnego korzystania ze środków transportu, dostępu do informacji, możliwości komunikacji międzyludzkiej. Wymiar ten nawiązuje do kwestii architektonicznych. Wiąże się to z podejściem do niepełnosprawności w aspekcie wskazania, że niepełnosprawność może być postrzegana również jako niemożność poprzez ograniczenia architektoniczne, środowiskowe do budynków użyteczności publicznej, przemieszczania się w przestrzeni publicznej.

W odniesieniu do *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych* ważnym aktem wdrożonym w Polsce jest u.d.o.s.p. W art. 6 określono minimalne

---

⁷ Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 sierpnia 1997 r. *Karta Praw Osób Niepełnosprawnych*, M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475.

warunki dotyczące dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej. W przypadku dostępności cyfrowej ustawodawca stosuje odwołanie do wymagań określone w ustawie z dnia 4 kwietnia 2019 r. o *dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych*⁸. Ustawa wprowadza również definicję legalną osoby ze szczególnymi potrzebami – osobę, która ze względu na swoje cechy zewnętrzne lub wewnętrzne, albo ze względu na okoliczności, w których się znajduje, musi podjąć dodatkowe działania lub zastosować dodatkowe środki w celu przezwyciężenia bariery, aby uczestniczyć w różnych sferach życia na zasadzie równości z innymi osobami (art. 2 pkt. 3). Definicja nie odnosi się wyłącznie do osób z orzeczoną niepełnosprawnością.

2. Zapewnienie dostępności osób z niepełnosprawnością ruchową

Rozważając aspekty włączenie osób z niepełnosprawnościami w procesy partycypacji społecznej zagwarantować należy w możliwie jak najszerszym aspekcie warunki techniczne umożliwiające współdecydowanie. Osoby z niepełnosprawnościami spotykają się z dużą ilością barier, które wykluczają je z możliwości brania udziału w życiu publicznym. W aspekcie partycypacji społecznej warunki te w pierwszej kolejności dotyczą barier architektonicznych. Wśród nich wskazać należy dobór miejsca, w którym odbywają się konsultacje społeczne. Organizator spotkania dokonując wyboru miejsca powinien brać pod uwagę konieczność zagwarantowania dla osób z niepełnosprawnościami miejsc parkingowych, zapewnienia podjazdów do budynku, czy też windy w jego wnętrzu. Pomieszczenia powinny być wybierane w taki sposób, aby nie ograniczały możliwości dotarcia na spotkanie. Informacje takie powinny zostać zamieszczone także w ogłoszeniu o konsultacjach, że miejsce jest w pełni dostosowane. Dostępność w przestrzeni publicznej dotyczy również osób niewidzących, jak i słabowidzących.

Działania podejmowane w tym zakresie ograniczają się głównie do likwidacji barier w dostępie do budynków, w tym urzędów i obiektów użyteczności publicznej. Wprowadzone do ustawy z dnia 7 lipca 1994 r.

---

⁸ Dz. U. z 2019 r., poz. 848.

– *Prawo budowlane*⁹ zasady projektowania obiektów budowlanych nakazują zapewnienie niezbędnych warunków do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne. Wprowadzenie tego wymogu należy ocenić jako zapewniające gwarancję w minimalnym stopniu dostosowania obiektów budowlanych. Szczegółowe wymagania w tym zakresie wdrożone zostały w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie¹⁰. Akt ten ustala warunki techniczne, jakim powinny odpowiadać budynki i związane z nimi urządzenia, ich usytuowanie na działce budowlanej oraz zagospodarowanie działek przeznaczonych pod zabudowę. Wśród tych, które odnieść można do osób z niepełnosprawnościami wskazać należy m.in. położenie drzwi wejściowych do budynku oraz kształt i wymiary pomieszczeń wejściowych powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu (§ 61). W budynku użyteczności publicznej pomieszczenia ogólnodostępne ze zróżnicowanym poziomem podłóg powinny być przystosowane do ruchu osób niepełnosprawnych (§ 74). Wprowadzone udogodnienia gwarantują możliwość zapewnienia warunków przemieszczania się osób z niepełnosprawnościami. Ważnym jest, aby do przepisów zostały również dostosowane obiekty budowlane, które nie spełniają dotychczas tych wymogów.

W Planie działania Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami na lata 2021-2022¹¹ wykazano m.in. działania w zakresie zapewnienia odpowiedniej szerokości drzwi wejściowych i szerokich korytarzy bez przeszkód, które oznaczone są kontraktowymi kolorami. Zapewnienie komunikatów głosowych we wszystkich windach, które są dostosowane do przewozu osób z trudnościami w poruszaniu się i dla osób niewidomych. Wprowadzenie jednolitego systemu oznaczenia pokoi. Zagwarantowanie podjazdów wraz z poręczami przy wejściu do budynku od ulicy. Oznakowanie trasy wolnej od przeszkód dla osób korzystających m.in.

---

⁹ Dz. U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zm.

¹⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 1225.

¹¹ Plan działania Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej na rzecz poprawy zapewniania dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami na lata 2021-2022, <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/plan-dzialania-na-rzecz-poprawy-zapewniania-dostepnosci-osobom-ze-szczegolnymi-potrzebami> [dostęp: 31.01.2023].

z wózków, a także oznaczenie o zmiennej fakturze przy wejściu do budynku. Plan ten wpisuje się w realizowany Program Dostępność Plus¹², którego adresatami są osoby starsze oraz z niepełnosprawnościami. W programie tym założono, że do 2025 r. przestrzeń będzie dostępna dla wszystkich. Założenie to zakłada około 1 000 miejsc i budynków użyteczności publicznej, w których zniesione zostaną bariery architektoniczne, techniczne i komunikacyjne.

Jedną z form realizacji Programu Dostępność Plus jest wspomniana już u.d.o.s.p. Ustawodawca wyliczył w niej zakres minimalnych wymagań służących zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, wymieniając w tym zakresie również dostępność architektoniczną. Działania te polegają na zapewnieniu wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków, instalacji urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń z wyłączeniem pomieszczeń technicznych, zapewnieniu informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy, zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego, zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób. Wprowadzenie tych rozwiązań z perspektywy osób z niepełnosprawnościami przyczynia się do dostosowania obiektów. Gwarantuje także możliwość udziału w spotkaniach, debatach, wykładach czy konferencjach. Osoby z niepełnosprawnościami są w stanie poruszać się w przestrzeni publicznej. Mimo minimalnego zakresu udogodnień jest to przełamywanie barier do możliwości udziału w spotkaniach.

Diagnozowanie otoczenia w aspekcie dostępności architektonicznej powinno być dokonywane przez osoby z niepełnosprawnościami. Takie rozwiązania zawiera ustawa z dnia 9 października 2015 r. *o rewitalizacji*¹³ oraz nowelizacja z dnia 22 kwietnia 2022 r. *ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw*¹⁴.

---

¹² Program rządowy Dostępność Plus na lata 2018-2025, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-europejskie-bez-barrier/dostepnosc-plus/o-programie/> [dostęp: 31.01.2023].

¹³ Dz. U. z 2021 r. poz. 485 z późn. zm.

¹⁴ <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12359051/katalog/12873795#12873795> [dostęp: 24.11.2022].

Wprowadzają one różnorodne techniki partycypacji społecznej, w tym dostosowane do potrzeb osób z ograniczoną możliwością przemieszczania. Są to spacerystyki studyjne nazywane też spacerami badawczymi. Wykorzystując doświadczenie jednostki, metoda ta pozwala na dostrzeżenie – często nieoczywistych i umykających uwadze decydentów – potrzeb oraz problemów, które wymagają rozwiązania¹⁵. W tym kontekście uznać należy, że osoby z niepełnosprawnościami są w stanie w sposób najbardziej właściwy zdefiniować potrzeby w zakresie dostosowania obiektów oraz kształtowania przestrzeni. Przykładowo w raporcie końcowym spaceru badawczego w Dąbrowie Górniczej¹⁶ zdiagnozowano utrudnienia w przemieszczaniu się dla osób z niepełnosprawnościami. Wskazać można m.in. na to, że uczestnicy zauważyli, że osoby niepełnosprawne np. z chodzikiem nie mogą samodzielnie korzystać z przejścia. Jako podstawową barierę zidentyfikowano brak instrukcji obsługi windy. Podkreślano również, że obsługa windy wymaga pomocy osoby z zewnątrz oraz zajmuje bardzo dużo czasu. Uczestnicy z niepełnosprawnościami wskazywali także, że trudno im korzystać z wielu miejsc, w których lubią być, ponieważ często brakuje pochylni albo możliwości dojazdu wózkami. Wskazywano także, że Śródmieście jest pełne barier oraz przerwanych ciągów komunikacji: chodników zakończonych schodami, zbyt wysokich krawężników, chodników zakończonych nawierzchnią, po której trudno poruszać się wózkami. Tego typu ograniczenia, również w aspekcie partycypacji, diagnozować należy jako zniechęcające lub wyłączaające.

---

¹⁵ *Spacerystyki badawcze*, <http://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/techniki/spacery-badawcze/> [dostęp: 10.10.2017]; *Techniki*, <http://partycypacjaobywatelska.pl/strefa-wiedzy/techniki/> [dostęp: 02.02.2023]; *Baza wiedzy*, <https://konsultacje.um.warszawa.pl/baza-wiedzy> [dostęp: 02.02.2023]; *Konsultacje społeczne*, <http://www.konsultacje.leszno.pl/pagesView,7,metody-i-techniki-prowadzenia-konsultacji-spolecznych,PL> [dostęp: 02.02.2023]; *Narzędzia i techniki konsultacji społecznych*, www.bytom.pl/pl/464,podrecznik-pdf [dostęp: 02.02.2023]; *Konsultacje społeczne w Toruniu*, www.konsultacje.torun.pl/.../ks_dobre_praktyki_prowadzenia_konsultacji [dostęp: 02.02.2023].

¹⁶ *Spacerystyki badawcze – raport końcowy*, <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/media/65171/spacery.pdf> [dostęp: 04.02.2023].

3. **Partycypacja elektroniczna jako szansa na włączenie osób z niepełnosprawnościami ruchowymi**

Poszukując rozwiązań na włączenie osób z niepełnosprawnością ruchową w procesy partycypacji społecznej należy zwrócić uwagę na partycypację elektroniczną. Likwidacja barier architektonicznych i dostosowanie środowiska do potrzeb ludzi niepełnosprawnych jest procesem bardzo kosztownym i długotrwałym, który potrwa z pewnością jeszcze wiele lat. W tej sytuacji niezwykle cenne dla osób niesprawnych ruchowo okazują się osiągnięcia technologii informacyjnych, takie jak komputery wyposażone w różnorodny sprzęt towarzyszący oraz media telekomunikacyjne, w tym zwłaszcza w Internet [Ślusarczyk 2009, 6]. Jak zauważa M. Błażewski, elektroniczna partycypacja społeczna jest elementem elektronicznej administracji, czyli wykonywania zadań publicznych za pomocą środków elektronicznych [Błażewski 2016, 262-63]. Formy te przybierają postać petycji elektronicznych, chatu, wirtualnego zebrania, e-panelu obywatelskiego, e-konsultacji społecznych, elektronicznej ankiety, geoankiety, geodyskusji, warsztatów elektronicznych. Metody te zaczynają nabierać nowego znaczenia ze względu na brak konieczności przemieszczania się i powszechny dostęp do sieci Internet. Stają się one alternatywą do tradycyjnych form i technik konsultacji społecznych. Tego typu komunikacja jest możliwa z każdego urzędu, które będzie posiadać dostęp do Internetu, obniża koszty działania administracji, niweluje problemy związane z organizacją wydarzeń stacjonarnych, a także może się przyczynić do zwiększenia zaangażowania społecznego w procesy partycypacyjne [Śwital 2021, 348]. Elektroniczna partycypacja nie została w sposób całościowy uregulowana, ze względu na różnorodność opiniowanych projektów, początkowy stan rozwoju tych mechanizmów oraz dużą dynamikę przeobrażeń technologii informatycznej, która jest związana ze stosowaniem nowych aplikacji służących komunikacji między administracją publiczną a podmiotami zewnętrznymi względem niej [Błażewski 2017, 154]. Warto zauważyć, że formy te mają najszerszy zakres w administracji samorządowej. Dla osób z niepełnosprawnościami ruchowymi gwarantować ona może włączenie się w sprawy publiczne, udział w konsultacjach, możliwość współdecydowania.

Podsumowanie

Obecna sytuacja osób z niepełnosprawnościami stawia przed administracją publiczną wiele wyzwań. Dotyczą one w zasadzie wszystkich aspektów życia, w tym partycypacji społecznej obywateli. Rozwiązania prawne w zakresie zapewnienia dostępności, jak i projektowania uniwersalnego, należy ocenić pozytywnie. Przepisy te stwarzają możliwość włączenia w aspekcie architektonicznym. Przełamują brak dostosowania obiektów użyteczności publicznej, w aspekcie technicznym pozwalają osobom z niepełnosprawnościami w dotarciu do miejsc organizacji spotkań. Działaniem kluczowym jest dalsze dostosowywanie obiektów budowlanych, jak i dróg i chodników do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Konieczne jest także podnoszenie świadomości organizatorów spotkań, debat, konferencji w zakresie potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Rozwój nowych technologii i powszechność stosowania Internetu przyczynić się może do włączenia osób, które mają ograniczoną możliwość przemieszczania się. Narzędzia te wymagają jednak upowszechniania i pokazywania ich pozytywnych stron oraz umiejętności ich wykorzystania. Koniecznym wyzwaniem staje się także edukacja osób z niepełnosprawnościami o przysługujących im prawach do współdecydowania.

PIŚMIENNICTWO

- Barłóg, Krystyna. 2017. „Inkluzja społeczna, edukacyjna a problemy młodych osób z ograniczeniami sprawności.” *Lubelski Rocznik Pedagogiczny* XXXVI, z. 2:171-83. <http://dx.doi.org/10.17951/lrp.2017.36.2.171>
- Björk, Evastina. 2012. „Universal Design or Modular-Based Design Solutions – A Society Concern.” W *Assistive Technologies*, red. Fernando Auat Cheein, 121-40. Chorwacja: InTech.
- Błażewski, Maciej. 2016. „Antywartości jako bariery e-administracji.” W *Antywartości w prawie administracyjnym*, red. Adam Błaś, 262-70. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Błażewski, Maciej. 2017. „Elektroniczna partycypacja społeczna na przykładzie Polski i Niemiec.” W *Współczesne polityczno-prawne systemy państw Europy, Azji i Ameryki Łacińskiej*, red. Krystian Complak, Patryk Gutierrez, i Jolanta Rosiak, 153-64. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Bogacz-Wojtanowska, Ewa. 2013. „Partycypacja społeczna (w tym polityczna) osób niepełnosprawnych w krajach UE/EOG oraz sytuacja w Polsce. Przesłanki

- prawne i społeczne upodmiotowienia środowisk osób niepełnosprawnych.” http://polscyniepełnosprawni.agh.edu.pl/wp-content/uploads/1_3_06_2_raport_ekspercki_analiza_porownawcza_UE_PL%20modul_I_Bogacz_Wojtanowska.pdf [dostęp: 24.11.2022].
- Gliński, Piotr, i Hanna Palska. 1997. „Cztery wymiary społecznej aktywności obywatelskiej.” W *Elementy nowego ładu*, red. Henryk Domański, i Andrzej Rychar, 356-92. Warszawa: Wydawnictwo IFiS, Polska Akademia Nauk.
- Klimczuk, Andrzej. 2013. „Współczesna polityka społeczna wobec niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych, a wobec niepełnosprawności i osób niepełnosprawnych.” *Pogranicze. Studia Społeczne XXII*, 186-99.
- Małecka-Łyszczek, Magdalena. 2014. „Partycypacja w ramach public governance.” W *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, red. Bogdan Dolnicki, 44-57. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Opozda-Suder, Sylwia, i Franciszek Wojciechowski. 2016. „Społeczne konsekwencje niepełnosprawności – między wykluczeniem a partycypacją.” *Zeszyty Pracy Socjalnej* 21, z. 2:49-63. <http://dx.doi.org/10.4467/24496138Ps.16.004.6005>
- Orłowska, Małgorzata. 2021. „Jakości życia osób z niepełnosprawnością we współczesnej Polsce – wybrane problemy.” *Pedagogika Społeczna XX*, nr 1-2:125-37. <http://dx.doi.org/10.35464/1642-672X.PS.2021.1-2.06>
- Swianiewicz, Paweł. 2008. „Partnerska polityka publiczna na poziomie lokalnym.” *Dialog* nr 4:79-88.
- Szlachetko, Jakub. 2017. *Partycypacja społeczna w lokalnej polityce przestrzennej*. Warszawa: Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
- Ślusarczyk, Czesław. 2009. „Technologie informacyjne szansą dla niepełnosprawnych.” *SOCIUS. Polsko-niemieckie pismo o osobach z niepełnosprawnościami. Menschen mit Behinderungen. Eine deutsch-polnische Zeitschrift* nr 3:4-7.
- Śwital, Paweł. 2019. *Gwarancje prawne udziału mieszkańców we współzarządzaniu gminą*. Radom: Instytut Naukowo-Wydawniczy SPATIUM.
- Śwital, Paweł. 2021. „Wykorzystanie środków komunikacji elektronicznej w procesach partycypacji społecznej.” *Acta Iuridica Resoviensia* nr 3:344-54. <http://dx.doi.org/10.15584/actaires.2021.3.25>